

УДК 330.332.(477)

Мискіна О.О.

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

У статті визначено роль державного управління в забезпеченні активізації інвестиційної діяльності.

Ключові слова: *інвестиційна діяльність, державне управління, інвестиційна політика, державне регулювання.*

Постановка проблеми. Пізнання сутності інвестицій у контексті гносеологічного та емпіричного підходів дає можливість у якісно новому розумінні підійти до проблемних питань, пов'язаних з ефективністю реалізації інвестиційного процесу, який є рушійною силою економічного розвитку і забезпечення добробуту населення держави. Серед таких питань особливе значення мають наступні: визначення ролі держави в інвестиційному процесі; забезпечення ефективності реалізації інвестиційної діяльності; поліпшення інвестиційної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню визначених питань приділяла увагу значна кількість вчених. Найвідомішими зарубіжними науковцями, які досліджували різні аспекти цієї проблематики є: Александер Г. Дж., Варлавен К.Г., Гітман Л.Дж., Джонк М.Д., Кейнс Дж. М., Манн Ф. К., Самуельсон П., Солоу Р., Фрідмен М., Хавранек П.М., Шарп В. Ф. та інші. Проте їх праці зорієнтовані на розвиток економік зі сталими ринковими відносинами і з метою використання у вітчизняній практиці потребують адаптаційних змін. Серед українських учених, які досліджували інвестиційний процес та ефективність його регулювання варто відмітити Азарова М. Я., Андрущенко В. Л., Базилевича В. Д., Беседіна В. Ф., Бланка І. О., Борщ Л. М., Варналія З. С., Внукову Н. М., Вовчак О. Д., Гейця В. М., Герасимчук М. С., Голікова В. І., Денисенка М. П., Завійську О. І., Кисельова О. М., Коваленко Ю.М., Кожурову Н. А., Корнеєва В. В., Ларіонова В. Т., Лушкіна В. А., Музиченко А. С., Пахомова Ю. М., Пересаду А. А., Селіванова С.Н., Соколовську А. М. та інших. Результати їхніх досліджень мають важливе теоретичне та практичне значення. Але, разом з тим, динамічні зміни в економіці України ставлять нові запити перед науковцями та практикаками стосовно удосконалення державного регулювання інвестиційного процесу.

Метою статті є визначення ролі державного управління в забезпеченні активізації інвестиційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Актуальність проблем, пов'язаних з інвестиційною діяльністю в Україні, можна простежити за кількістю наукових праць, присвячених цій проблематиці. За останні одинадцять років (з 1998 – по 2009 рік включно) в Україні було захищено понад 466 кандидатських та 33 докторських дисертацій, в яких вивчалися різні аспекти інвестиційного

процесу. Більшість дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук було присвячено вузьким проблемним питанням переважно методичного характеру. Така ситуація є логічною, адже відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань» кандидатські дисертації повинні містити «... результати проведених досліджень та отримані автором нові науково обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, що має істотне значення для певної галузі науки» [15]. Це ні в якому разі не зменшує заслуги науковців. Аналіз авторефератів дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит», в яких вивчалися різні питання інвестиційного процесу, засвідчив, що отримані вченими результати досліджень мають наукову новизну та важливе практичне значення. Проте, вони не здійснюють значного впливу на інвестиційний процес в Україні, оскільки перед дослідниками і не ставилися такі концептуальні завдання. Їх науковий пошук зорієнтований на вирішення конкретних проблемних питань, які у своїй сукупності формують базис для майбутніх узагальнень та висновків більш глобального характеру.

Значно важливішими у цьому аспекті є дисертаційні роботи на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Однією з вимог, які до них ставляться, є наявність раніше не захищених наукових положень та отримання їх автором нових науково обґрунтованих результатів, які у сукупності розв'язують наукову або науково-прикладну проблему [15].

Вивчення тематик та сутності авторефератів докторських дисертацій, в яких досліджувалися проблеми інвестиційного процесу, дало можливість згрупувати їх за спеціальностями. Так, із 33 дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук 7 було захищено за спеціальністю «Гроші, фінанси і кредит (Фінанси, грошовий обіг і кредит)», 5 – «Економічна теорія», 5 – «Організація управління, планування і регулювання економікою», 4 – «Економіка та управління підприємствами», 2 – «Економіка транспорту і зв'язку», 2 – «Розміщення продуктивних сил і регіональна економіка», 1 – «Економіка та управління національним господарством», 1 – «Світове господарство і міжнародні економічні відносини», 1 – «Економіка, організація і управління підприємствами», 1 – «Економіка сільського господарства і АПК», 1 – «Економіка промисловості», 1 – «Статистика», 1 – «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища», 1 – «Бухгалтерський облік, аналіз та аудит». Досить значна розгалуженість спеціальностей, за якими було захищено докторські дисертації, свідчить про актуальність, важливість та різновекторність проблем, пов'язаних з інвестиційним процесом.

Кожна з 7 захищених докторських дисертацій за спеціальністю «Гроші, фінанси і кредит» має важливе значення для розвитку інвестиційних процесів в Україні. Проте за останні одинадцять років відбулися суттєві зміни в економіці нашої держави, які вимагають від учених подальшого наукового пошуку з цієї проблематики.

Проблемні питання державного регулювання економіки, у тому числі і інвестиційної діяльності, які актуалізувалися в останні роки, потребують поліпшення, а в деяких випадках і переосмислення, методологічних та методичних підходів до втручання держави в економічні відносини, у тому числі і пов'язані з реалізацією інвестиційного процесу та формування інвестиційної політики України.

Терміни «державне регулювання інвестиційної діяльності» та «державна інвестиційна політика» широко використовуються вченими у процесі пізнання і пояснення сутті інвестиційного процесу, а також в обґрунтуванні методів впливу на нього. Проте єдине парадигмальне розуміння цих термінів відсутнє.

Так, під державною інвестиційною політикою Крючкова І.В. розуміє «комплекс народногосподарських підходів і рішень, що визначають обсяг, структуру та направлення використання інвестицій у галузях і сферах економіки» [8, с. 300]; Самойцлова Т. – «... заходи з усунення перешкод та запровадження стимулів для інвестування, захисту прав інвесторів, забезпечення привабливого інвестиційного клімату для розвитку національної економіки та підвищення життєвого рівня населення» [9, с. 96]; Кондрашова М. – «... складову економічної політики, що проводиться державою у вигляді становлення структури та масштабів інвестицій, напрямів їх використання, джерел отримання інвестиційних ресурсів» [10, с. 119]; Музиченко А.С., Федоренко В.Г., Проценко Т.О., Солдатенко В.В., Степанов Д.В. та Мойсюк О.М. – «... діяльність держави, що спрямована на створення сприятливих нормативно-правових та господарських умов для інвестування в основний капітал, формування підприємствами та організаціями необхідних фінансових засобів для інвестиційного розвитку, а також підтримка стійкої кон'юнктури на ринках капіталу та інвестиційних ресурсів» [11, с. 15; 1, с. 130; 3, с. 103; 4, с. 99]; Москалюк Н.П. та Ковальов В.В. – «діяльність держави щодо визначення мети, основних завдань, пріоритетних напрямів інвестиційної діяльності в країні та комплексу заходів, спрямованих на вирішення поставлених завдань» [13, с. 5; 14, с. 3]; Курило С.В. – «... комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою зі створення сприятливих умов для всіх суб'єктів господарювання з метою поживлення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем» [7]; Музиченко А.С. – «... участь у спільному фінансуванні проектів, надання кредитів за зниженими обліковими ставками, фінансування проектів за рахунок випуску цінних паперів, формування портфелів фінансових інвестицій» [1, с. 41]; Веретенникова О.В. – «...комплекс рішень і заходів, прийнятих державою з метою встановлення рівноваги між інвестиційним попитом та пропозицією як у державі в цілому, так і в окремих складових її економічної структури» [16, с. 4].

Кожне з визначень, наведених вченими, є правильним. А їх відмінності пояснюються складністю цього поняття і сутністю проблемних питань, у контексті яких науковці розглядали державну інвестиційну політику. Проте з метою забезпечення ефективного управління інвестиційним процесом в Україні за своєю суттю важливішим є не сама дефініція «державна інвестиційна

політика», а її взаємозалежність із державним регулюванням інвестиційної діяльності. Виходячи з цього, розглянемо підходи вчених до розуміння цього взаємозв'язку. Для цього дослідимо думки науковців стосовно трактування поняття «державне регулювання інвестиційної діяльності».

Перш за все, варто зазначити, що в Законі України «Про інвестиційну діяльність» [2], де виділяється цілий розділ під назвою «Державне регулювання інвестиційної діяльності», пояснення цього терміну не наведено.

Василенко А.В. термін «державне регулювання інвестиційної діяльності» пояснює як поєднання стратегічних і тактичних заходів держави, що спрямовані на забезпечення умов для здійснення інвестиційної діяльності з метою узгодження інтересів суб'єктів економічних відносин і мінімізації ризику» [18, с. 5]. Як видно з визначення, вчений не пов'язує цього поняття з державною інвестиційною політикою, що не дає можливість пізнати взаємозв'язок двох дефініцій.

Деяко важливішою у контексті поставленого завдання – виявлення взаємозв'язку між державним регулюванням інвестиційної діяльності та державною інвестиційною політикою – є думка Ковальова В.В., який під державним регулюванням інвестиційної діяльності розуміє метод реалізації інвестиційної політики держави в умовах ринкових відносин, в основі якого лежить застосування правових, економічних та адміністративних інструментів, спрямованих на вирішення завдань державної інвестиційної політики [13, с. 8].

З наведеного розуміння сутності державного регулювання інвестиційної діяльності простежується позиція автора стосовно нетотожності цього поняття з терміном «державна інвестиційна політика». Такий підхід обґрунтовується наступними аргументами:

- державна інвестиційна політика, окрім активного адміністративного впливу на інвестиційну діяльність, може передбачати і невтручання держави в інвестиційний процес;

- не весь інструментарій державного регулювання інвестиційною діяльністю (законодавча діяльність, державне планування, фінансування, державні інвестиції, кредитування, субсидії, пільги, соціально-економічні програми) має безпосереднє відношення до інвестиційної політики;

- державне регулювання інвестиційної діяльності характеризується постійним пошуком оптимального співвідношення ринкових та адміністративних методів впливу на інвестиційний процес [13, с. 8].

Таким чином, термін «державна інвестиційна політика» розглядається вченим як ширше поняття, ніж термін «державне регулювання інвестиційної діяльності».

Аналогічної позиції притримується Лисяк Л.В., який, характеризуючи механізм активізації інвестиційної діяльності в умовах системної економічної кризи, зазначає, що державна інвестиційна політика повинна передбачати «...оновлення форм і методів державного регулювання інвестиційної діяльності, адекватних ситуації з метою зниження інвестиційних ризиків і залучення приватного інвестиційного капіталу» [17, с. 6].

Лукшін В.А., обґрунтовуючи концептуальний підхід до формування механізму державного регулювання ринку інвестицій, зазначає, що він повинен «...базується на приватизаційній, фіскальній, монетарній, інноваційній, інвестиційній, амортизаційній політиках та політиці державного регулювання фондового ринку» [12, с. 6]. Тобто, державне регулювання інвестиційної діяльності є вужчим поняттям ніж кожна з наведених у визначенні політик. У свою чергу, практична реалізація державного регулювання інвестиційної діяльності повинна спиратися на концептуальні засади не лише інвестиційної політики, а й приватизаційної, фіскальної, монетарної, інноваційної, амортизаційної політики. При цьому питання узгодженості цих політик залишається за межами державного регулювання інвестиційної діяльності, адже воно на них базується. Виходячи з цього, постають наступні питання:

– на основі чого формуються концептуальні засади інвестиційної, інноваційної, амортизаційної, податкової, економічної та інших політик?

– яким чином забезпечується єдність методологічних та організаційних засад відповідних політик?

– яка роль державного регулювання у формуванні інвестиційної політики?

Відповідь на визначені питання можна отримати, розглянувши сутність терміна «політика». У цьому контексті важливим є визначення поняття «політика», наведене Юлдашевим О.Х., який його трактує як «...системне управління, тобто таке, що здійснюється в одновекторному напрямі, за допомогою внутрішньо узгоджених між собою рішень (хоча б на рівні цілей), пов'язаних, як правило, у межах цілісної програми» [6, с. 8 – 9]. Отже, автор під політикою розуміє лише системне управління. У свою чергу, управління безсистемне політикою не буде. З цього приводу науковець зазначає, що «різновекторне управління, у процесі якого систематично з'являються неузгоджені між собою рішення, характеризує стан, за яким єдиної політики по суті немає» [6, с. 8 – 9]. Зокрема, може бути ситуація коли управління є, а політики немає. Далі у своїй монографії Юлдашев О.Х. говорить, що «державна політика – це ядро державного управління» [6, с. 20]. З цього твердження можна зробити висновок, що автор розуміє термін «державне управління» ширше, ніж поняття «державна політика».

Таким чином, саме державне управління інвестиційною діяльністю повинно бути основою для формування державної інвестиційної політики.

У свою чергу, термін «державне управління інвестиційною діяльністю» для науки не є новим. Хоча у переважній більшості сучасних підручників терміни «державне регулювання інвестиційної діяльності», «державне управління інвестиційною діяльністю» та «державна інвестиційна політика» ототожнюються і вживаються як синоніми. Проте в науковій економічній літературі зустрічаються і визначення поняття саме «державне управління інвестиційною діяльністю». Так, Москалюк Н.П. його трактує як «... заходи, направлені на створення правових, економічних, соціальних та екологічних передумов цілеспрямованого впливу держави на поведінку учасників ринку взагалі та інвестиційного, зокрема, з метою досягнення загальнодержавних і регіональних пріоритетів» [14, с. 9].

Підсумовуючи вище викладений матеріал, вважаємо доцільним визначити роль держави в інвестиційному процесі. При цьому варто пам'ятати, що держава може бути безпосереднім учасником інвестиційного процесу – суб'єктом інвестиційної діяльності, і разом з тим є інституціональним формуванням, на яке покладено завдання управління інвестиційним процесом.

За своєю суттю управління передбачає вплив «... на об'єкт або процес із метою підтримки його в певному стані або зміни стану в бажаному напрямі» [5, с. 468]. Серед функцій управління виділяють облікову, аналітичну, контрольну, регулюючу, організаційну та планування. Результативність управління значною мірою залежить від ефективності реалізації кожної з функцій. Тобто, державне управління інвестиційною діяльністю повинно забезпечувати формування ефективних систем збору, реєстрації та збереження інформації про інвестиційну діяльність (облікова функція), аналітичної обробки цієї інформації з метою обґрунтування управлінських рішень (аналітична функція), контролю за інвестиційною діяльністю (контрольна функція), коригування, у разі потреби, поточного стану інвестиційного процесу (регулююча функція), організації інвестиційної діяльності (організаційна функція) та профілактичного адаптаційно-випереджаючого впливу на динамічні зміни в інвестиційному процесі (планова функція).

У свою чергу, регулювання передбачає «... коригування ходу економічного розвитку» [5, с. 365]. Отже, державне регулювання інвестиційної діяльності є одним із способів управління, при якому здійснюється коригуючий вплив на інвестиційну діяльність із метою збереження або забезпечення розвитку інвестиційного процесу у бажаному напрямі.

Ототожнення у економічній літературі державного управління інвестиційною діяльністю і державного регулювання інвестиційною діяльністю пояснюється їх подібністю у контексті оперативного виміру. Зокрема, стратегічне управління передбачає формування концептуальних положень і мети, яка ставляться перед державою у процесі впливу на інвестиційну діяльність. Сукупність теоретико-методологічних засад, які визначають модель досягнення поставлених стратегічним державним управлінням інвестиційною діяльністю мети, становлять державну інвестиційну політику. Реалізація такої політики передбачає визначення методів, інструментарію та безпосередніх заходів оперативного державного управління, яке у свою чергу характеризується постійними динамічними змінами у стані інвестиційної діяльності. Тому оперативне державне управління інвестиційною діяльністю повинно бути гнучким, тобто таким, яке піддається коригуючим змінам. Виходячи з цього, можна зробити висновки, що оперативне державне управління інвестиційною діяльністю по своїй суті близьке (майже тотожне) з державним регулюванням інвестиційної діяльності.

Вплив держави на інвестиційну діяльність здійснюється через управлінський механізм, який передбачає збалансоване поєднання стратегічного та оперативного менеджменту в системі методології і організації наукових знань, які є основою для розробки і практичної реалізації заходів

щодо поліпшення інвестиційного процесу в Україні загалом і активізації інвестиційної діяльності зокрема (рис. 1).

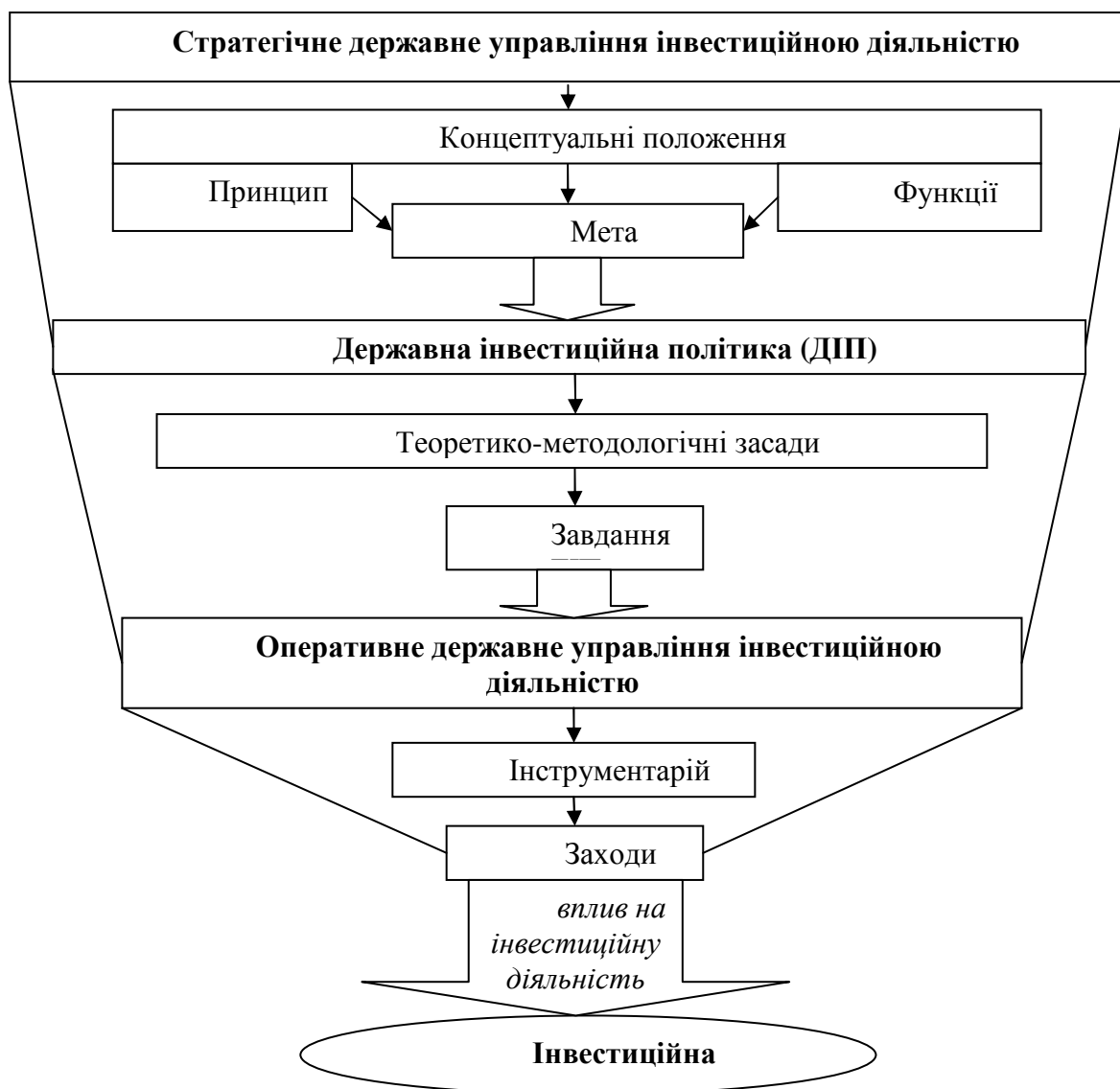


Рис. 1. Державне управління інвестиційною діяльністю (розробка автора).

Висновки. Отже, держава, шляхом практичної реалізації механізму, ґрунтованого на взаємозв'язку: «державне управління інвестиційною діяльністю» – «державна інвестиційна політика» – «державне регулювання інвестиційної діяльності», здійснює визначальний вплив на інвестиційну діяльність і відіграє важливу роль у забезпеченні ефективності інвестиційного процесу.

До основних напрямів перспективних досліджень, на думку автора, варто віднести визначення ролі фінансово-кредитного та фіскально-бюджетного механізмів у державному регулюванні інвестиційної діяльності, обґрунтування збалансованості використання вище зазначеного інструментарію макроекономічного менеджменту.

Список використаних джерел

1. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / А.С. Музиченко – К. : Кондор, 2005. – 406 с.
2. Про інвестиційну діяльність: Закон України від 18.09.1991 №1560-ХІІ (зі змінами станом на 25.12.2008) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>.
3. Федоренко В. Г. Основи інвестиційно-інноваційної діяльності: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / За науковою редакцією В. Г.Федоренко. – К. : Алерта, 2004. – 431 с.
4. Економічні та організаційно-правові аспекти іноземних інвестицій в Україні: монографія / [Федоренко В.Г., Проценко Т.О., Солдатенко В.В., Степанов Д.В. та ін.]. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 398с.
5. Коноплінський В.А. Економічний словник: тлумачно-термінологічний / В.А. Коноплінський., Г.І. Філіна. – К.: КНТ, 2007. – 580 с.
6. Юлдашев О.Х. Проблеми вдосконалення державної регуляторної політики в Україні: монографія / О.Х. Юлдашев – К. : МАУП, 2005. – 336 с.
7. Курило С.В. Інвестиційна політика, її сутність і роль в сучасних умовах / С.В. Курило // Держава та регіони. – 2009. – №2. – С. 109–111.
8. Крючкова І.В. Теоретико-методологічні аспекти державного регулювання інвестиційної політики як важливого фактору економічного зростання / І.В. Крючкова, Р.В. Попельнюхов // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 1. – Т. 2. – С. 298 – 301.
9. Самойлова Т. Інвестиції капіталу та інвестиційний клімат в Україні / Т. Самойлова // Галицький економічний вісник. – 2009. – № 1. – С. 95 – 100.
10. Кондрашова М. Теоретичні основи формування державної інвестиційної політики на рівні регіону / М. Кондрашова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2008. – № 2. – С. 119.
11. Музиченко А.С. Науково-методичні основи державного регулювання інвестиційної діяльності: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / А.С. Музиченко. – Київ, 2001. – 35 с.
12. Лушкін В.А. Науково-методологічні основи державного регулювання інвестиційними процесами розвитку економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / В.А. Лушкін. – Харків, 2003. – 26 с.
13. Ковальов В.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкового розвитку аграрної сфери: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / В.В. Ковальов. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.
14. Москалюк Н.П. Державна інвестиційна політика в умовах стабілізації національної економіки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.02.03 «Організація управління, планування і регулювання економікою» / Н.П. Москалюк. – Київ, 2002. – 22 с.

15. Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вчених звань: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 644 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
16. Веретенникова О.В. Оцінка інвестиційних можливостей і перспектив підприємств промислового міста: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація і управління підприємствами» / О.В. Веретенникова. – Донецьк, 2004. – 22 с.
17. Лисяк Л.В. Формування механізму активізації інвестиційної діяльності в умовах перехідної економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія» / Л.В. Лисяк. – Київ, 2000. – 17 с.
18. Василенко А.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит» / А.В. Василенко. – Київ, 2008. – 16 с.

Подано до редакції 15 березня 2011 року

Мыскина О.О.

Государственное управление инвестиционной деятельностью

В статье определено роль государственного управления в обеспечении активизации инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: *инвестиционная деятельность, государственное управление, инвестиционная политика, государственная регуляция.*

Myiskina O.O.

State administration investment activity

In the article certainly a role of state administration is in providing of activation of investment activity.

Keywords: *investment activity, state administration, investment policy, government control.*

Мискіна Оксана Олександрівна – старший викладач кафедри податків і оподаткування Національного університету державної податкової служби України.